

UZAKDOĞU BAHÇELERİ

Uzakdoğu Bahçeleri Genel zellikleri

Uzakdoğu bahçeleri, topluma ait huzurlu yaşamın sembolü olarak kabul edilmiş ve büyük ölçüde güzel bahçelerin yaratılması sağlanmıştır.

Uzakdoğu bahçe sanatı ülke içerisinde lüks bir yaşam veya zenginliği temsil eden bir araç olarak görülmemiştir. Bahçeler, uzakdoğu insanının karakterinde bulunan doğa sevgisinin ve özleminin bir parçası olarak kabul edilmiştir.

Örneğin;Japon bahçelerinin bazıları dini yapı, bazıları ise saraya ait bahelerdir. Japon bahçelerinde; su, adalar, köprüler, pavyonlar, kayalar, taşlar, kum, taş, kandiller-fenerler, su çanakları, yer döşemeleri, adım taşları ve çitler-duvarlar gibi aksesuarlar bahçe mekanının ayrılmaz parçalarındandır.

Su ortama huzur, serinlik ve canlılık kazandırmak amacıyla kullanılmıştır. Göller ve havuzlar en önemli su formlarıdır. Su bazen düz bahçelerde yosun kaplı bir küçük taşan fişkirir ve bir küçük akarsuyun başlangıcını temsil eder.

Çeşitli köprü formları bahçeye pitoresk bir karakter kazandırır. Köprülerin yapı detayları da çeşitlilik gösterir. Özellikle ahşap olanlar zarif detaylarla süslenir.

Pavyonlar yüksek noktalarda yer alarak manzaranın daha iyi seyredilmesini sağlarlar. Genellikle ana binanın yakınında yer alır.

Uzakdoğu bahçeleri denilince başta Çin olmak üzere Japon, Hint ve Moğol bahçeleri akla gelmektedir. Bu bahçeler içinde özellikle Çin bahçeleri 18.yüzyılda değişen Avrupa bahçelerine ilham kaynağı olmuştur. Hatta bu bağ zamanla o kadar güçlü bir hale gelmiştir ki bunun bir sonucu olarak İngiltere’de Anglo-Chinese (İngiliz-Çin) bahçe ekolünün doğmasına sebep olmuştur.

Uzakdoğu'da sanat kuvvetli bir Şekilde Budizm ve halkın doğa sevgisinin etkisi altında kalmıştır. iek düzenleme sanatı (ikebana) ile minyatür ağaç yetiŐtirme sanatı (bonsai) Uzakdoğu'da geliŐtirilmiŐ sanatlardır. Her iki sanat da Çin'de dođmuŐ, Japonya'da geliştirilmiştir.

Uzakdoğu'da bahçe sanatının doğuşunda manzara resimlerinin ve dini inanışların rolü çok büyük olmuştur.Bunun nedeni de,başlangıçta bahçelerin yapımında şair,ressam ve din adamlarının görev almış olmasıdır.

Çin düşüncesine göre bahçe;bitki materyali,kaya ve sudan oluşan bir kompozisyonudur. Çinliler saray bahçelerinde denizi ve okyanusu canlandıran 10 km çapında yapay informal göller inşa ederek kenarlarını iri kaya parçalarıyla süslemişlerdir.

- Japon bahçelerinde çiçekler çok dikkatli ve nadir kullanılmaktadır.Yaprağını döken bitkiler arasında daha çok gövde ve dal özelliği olan, hatta yapraksız iken bile fark edilebilen türlere yer verilir. Bitkilendirme tasarımlarında genellikle sonbahar ve ilkbahar renklendirilmesine büyük önem verilmiştir. Bahçe Çam ağacı olmadan düşünülemez. Hem erkeklik kudretinin sembolü hemde uzun ömrün ifadesi olarak yer alır. Ağaçların boylarına ve sıklıklarına dikkat edilir. En yaygın kullanılan ağaç ve çiçek türleri ;
- Mabet ağacı (Ginkgo biloba)
- Japon akça ağacı (Acer palmatum)
- Japon kirazı (Prunus serrulata)
- Söğüt (Salix sp.)
- Kamelya (Camellia japonica)
- Orman gülü (Rhododendron mollis)
- Çam türleri (Pinus sp.)
- Aralya (Fatsia Japonica)

Uzakdoğu bahçelerinin en önemli özelliklerinden birisi ise; ölçülerinin büyük tutulmasına karşın gizliliğe ve ie dönük yaşama önem verilmesidir.

Bahçede gezen bir kişinin, değişen manzaralar dizisiyle birlikte kayalıklar, tepeler, akarsular arasında sürprizli görüntülerle karşılaşma olanağı vardır. Unutulmaması gereken bir husus ise değişik renklerde kiremit çatılarıyla dekoratif dinlenme ünitelerine yer verilmiş olmasıdır.

Uzakdoğu bahçelerinde zemin kaplaması olarak çim bitkilerinden çok ta,mozaik,kum gibi cansız malzemeler kullanılırdı. Bu malzemelere sonbaharda renk etkisi meydana getirebilen (Japon akçaağacı gibi) ve kaligrafik özelliklere sahip söğüt,betula(hu) vb. kullanılırdı.Renk etkisi su, gökyüzü ve ağaç yapraklarının renklenmesiyle elde edilirdi.

Bahçelerde kullanılan ta ve kayaların sembolik anlamları vardı.Bunlar doğaya ait heykel elemanları olarak görev alırlardı. Günümüzde kaya bahçeleri adıyla oluşturulan yapılar bize Çin peyzaj kültüründen miras kalmıştır.

Çin Bahçe Sanatı Tarihçesi

Çin'in klasik bahçe sanatının başlangıcı hakkında, şimdiye kadar net bir bilgi elde edilememiştir. Ancak bahçe mimarisinin kullanım özellikleri analiz edildiğinde; Çin bahçe sanatının, Yin (M.Ö.1600-M.Ö.1046), Zhou (M.Ö.1046-M.Ö.249) devirlerinde ortaya çıktığı varsayılmaktadır. Bu kapsamda 3000 yıllık tarihi olduğu varsayılan Çin bahçe sanatı dünya bahçe sanatının en erken başladığı ülkelerden biri olarak bilinmektedir. Muhteşem bir sanatsal düzey ve benzersiz ulusal tarza sahip olan Çin bahçe sanatı bu nedenle dünyadaki diğer ülkelerin bahçe sanatı içerisinde çok önemli bir konumuna sahiptir .

Dünyada tarihsel ve kültürel değişim sürecinde, Çin'in doğal tarzda tasarlanan bahçeleri sadece Japonya, Kore gibi Asya ülkelerini değil, Avrupa'daki bazı ülkelerin bahçe sanatının geliştirilmesinde de büyük etki göstermiştir. O yüzden Çin bahçeleri dünyadaki bahçe sanatı kaynaklarından biri olarak bilinmektedir .

Qing (1616-1911), Tang (618-907) dönemlerinde Çin'in bahçe teknikleri Japon ve Kore'ye girmiştir. Ming sülalesinin son dönemlerindeki park-bahçe teorisi olan "Yuan Ye", tasarım eseri Japonya'ya, ismini "duo tian gong" olarak değiştirilerek girmiştir. Bugün birçok Japon park bahçe uygulaması eski Çin usulünü takip etmektedir. Özellikle miladi 13.Yüzyılda, İtalyan gezgin Marco Polo Hangzhou'daki Xi Hu (Batı Göl) bahçesini "Dünyanın en güzel şehri" olarak adlandırmıştır. Böylelikle Hangzhou bahçe sanatı uluslararası üne sahip olmuştur. Bugün de Hangzhou Xi Hu (Batı Göl) bahçesi dünyanın her yerinden gelen turistlerinin ilgisini çekmeye devam etmektedir. 18.Yüzyılda, Çin'in doğal bahçesi İngiltere'nin ünlü peyzaj mimarı William Compaq tarafından İngiltere'ye tanıtılmıştır. Qing (1616-1911) Hanedanlığı'nın ilk yıllarında bir İngiliz misyoneri Li Ming tarafından yazılan "Çin Potansiyelinin Yeni Kamusu" adlı kitabında, Çin'in bahçe sanatını anlatmıştı. Daha sonra İngiliz Chambers Guangzhou'ya gelerek, Çin Bahçe sanatının incelemiş ve İngiltere'ye döndükten sonra "Doğu Bahçeleri" konulu bir kitap yazmıştır. Avrupa'da Çin bahçe sanatı tanınmaya başladıktan sonra, İngiliz bahçıvanları o döneme kadar uyguladıkları kurallı bahçe düzeni ilkelerinin monotonluğunu hissetmiştir. Böylece, doğu bahçe sanat teknikleri geliştirilmiştir. Örneğin 1730 yılında Londra yakınlarında uygulanan botanik bahçesinde, İngiliz kraliyet botanik bahçelerinde, Çin bahçelerinin doğal düzeni taklit edilmiştir. Ayrıca, Çin tarzı pagoda ve köprü gibi peyzaj elemanları da bu yeşil alanlarda kullanılmaya başlamıştır. Fransa da sadece "İngiliz Çin Bahçesi" değil, Paris'te yaklaşık 20 civarında Çin tarzı bahçe inşa edilmiştir. Bu dönemden başlayarak günümüze kadar, Çin bahçe sanatı Avrupa'da geniş ölçüde yaygınlaşmıştır .

Çin bahçe sanatında Çin milletine özgü kültür geleneği oluşturulması yönünde günümüze kadarki tarihsel süreç içerisinde park yapma teorisi ve deneyimi birikmiştir.

Çin Bahçe Sanatı Özellikleri

- Çin'de bahçe sanatı doğal yapıda ve insan duygularının özgürlüğünü ifade eder biçimdedir. Çin'deki klasik bahçe sanatının ne zaman başladığı hakkında şimdiye kadar net bir bilgi mevcut değilse bile, bahçe mimarisinin kullanım özellikleri analiz edildiğinde, Çin bahçelerinin esas olarak eğlence, kültür faaliyetleri gibi halkın ihtiyaçlarına göre inşa edilmiş olduğu, hatta kullanıcıların belirli bir maliyet ve emek harcayarak, kendi eğlence parklarını inşa ettikleri anlaşılmaktadır. Çin'in kendine özgü iklimi, coğrafi özellikleri, toprak yapısı ve farklı birçok bitkinin yetişmesine olanak tanınması, Çin bahçesi stiline önemli katkılar sağlamıştır. Çin bahçeleri, Çin kültürünün binlerce yıllık birikimi, kültürel, coğrafi, felsefi, dini etkileşimlerin ve inançların bir ürünüdür. Özellikle, yaşam sanatını utkuya yönlendirmek isteyen, göndermeler, metaforlar ve sembollerle dolu felsefe bahçesidir. Çin bahçelerinin donanımlı olması için yedi şeyin uyumlu olması koşulu aranmaktadır; Toprak, gökyüzü, taşlar, su, binalar, yollar ve bitkiler. Bunlar özellikle bir biri ile uyum içinde olduklarında, sekizinci öge olarak onlarla birlikte mükemmel uyuma ulaşabilen insanın üzerinde olumlu etkiye sahiptir (Lan 1985). Çin bahçeleri Fengshui ilkelerine göre tasarlanıp düzenlenmektedir. Çin'in 3500 yıllık konumlama ya da uyumlu yaşama sanatı Feng Shui'nin kelime anlamı, "rüzgâr - su"dur. Zaten bu iki güç Çinlilere göre, üzerinde yaşadığımız yeryüzünün eğimini, şeklini, topografyasını da belirlemektedir. Bu felsefenin basit açıklaması ise çevremizi bize en faydalı olacak biçimde, uyumlu biçimde düzenlemek şeklinde yapılmaktadır. Bunu yapabilmek için öncelikle bahçenin yönünü belirlemek gerekmektedir. Bahçenin Kuzey yönü kişinin toplumda duruşunu ve kişisel gücünü ifade etmektedir. Güney-doğu para ve zenginliktir. Batı sağlığı, Kuzey-doğu ise bilgi ve öğrenmeyi simgelemektedir. Kuzey yön bahçe sahibinin kariyeri ile ilgilidir. Kuzey-batı kılavuz ve yolculuk anlamındadır. Batı yönü çocuk, yaratıcılık demektir. Güney-batı evlilik ve aşkın yönüdür. Bu yönlerin yanı sıra çiçek tür ve renkleri de önemlidir. Çin bahçe düzenleme ilkelerine göre bahçede istenilen yere istenilen renkte çiçek dikilmesinde bir sakınca yoktur. Ancak belli bir bölgenin enerjisini tetiklemek isteniyorsa, o zaman doğru yere doğru çiçek dikmek gerekir. Bahçenin büyüklüğünün bir önemi yoktur. Hatta çiçek dikilen yer yalnızca bir pencere içi saksısı bile olabilir. Önemli olan doğru çiçeği dikip, sonradan ilgilenmektir. Çiçeklerin de kendine göre anlamı vardır. Mesela, Gülhatmi üretkenliğin simgesidir. Fulya (jonquil) ve Nergis (narcissus), cömertliği simgeler. Lale (Tulipa gesnerana) aşkın sembolüdür.

- Çin klasik bahçeleri uzun tarihi geçmişe ve parlak sanatsal özelliğe sahip olup, Çin'de vatanının klasik bahçe sanatını sahiplenmek ve ileriye taşımak, özellikle halkın sosyal yaşam standartlarını yükseltmek, kırsal kesimdeki halkın maddi ve manevi ihtiyaçlarını yansıtmak, kültürel eğlence faaliyetlerini yürütmek için park ve bahçelerin oluşturulmasına günümüzde de devam edilmektedir. Çin'de 'Atalar güzel bir arazi, görkemli kültürü bize bıraktı, aynı zamanda Bahçe Sanatı bir servet bıraktı, ama aynı zamanda derin bir felsefe bıraktı' inanç ve düşüncesi Çin bahçe sanatı anlayışının nesilden nesile aktarılmasında rol oynamıştır.
- Klasik Çin bahçe sanatı insan medeniyetinin değerli bir mirası olup, bu bahçeler dünyada da bir sanat harikası olarak tanınmaktadır. Çin bahçelerinde konuta yakın olan avluların genel çizgilerinde formal bir düzen göze çarpmaktadır. Bu avlularda verandalar, dikdörtgen havuz ve kanallar bulunmaktadır. Su tesislerinin üzerinde ise köprüler yer almaktadır. Avlular, yüksek tas veya sıva kaplı duvarlarla çevrilmişlerdir. Bu duvarların esas işlevi, gizlilikten çok bitkilerin yaprak ve dallarının gölge oyunlarına fon oluşturmaktır. Zemin döşemesi olarak taş çakıl ve mozaik ile cim bitkisi kullanılmıştır. Bahçelerde erik ve şeftali gibi meyve ağaçları ile Manolya (*Magnolia sp.*), iğne yapraklı bitkilerden Çam(*Pinus sp.*), Sedir(*Cedrus sp.*), ve Ardıç (*Juniperus sp.*) türleri kullanılmıştır. Ayrıca Mor Salkım (*Wisteria floribunda*) ile Krizantem (*Chrysanthemum sp.*) ve Nilüfer(*Nymphaea alba*) gibi süs bitkisi türlerine bahçede sıklıkla rastlanmaktadır.
- Çin bahçe sanatına ait ilk kayıtlar Han Dönemine ait olup fazla bilgi yoktur. Budizm'in etkisinin görüldüğü bu dönemde, imparatorların geniş park alanlarında yapay tepeler, kayalıklar inşa ettirdiklerin ve bunların üstlerine saraylarını yaptırdıklarını gösteren kayıtlara rastlanmıştır. Çin bahçeleri Budizm dininden etkilenmiştir. Çin için Budizm'in kaynağı olan Hindistan'da dinsel yapıların bahçelerinde Maya'nın Bu-da'yı bir ağaç altında doğurmuş olması ve Buda'nın dinsel konuları düşünmek için bu yeri kullandığı inancıyla ağaca büyük önem verilmiştir. Oysa günümüzde Çin'de bu anlayışın simgesi olarak ağaç yerine kayalardan yararlanılmıştır.
- Çin imparatorluk saray bahçelerinin en belirgin özelliği, büyüklüklerine rağmen gizliliğe verilen önemdir. Bahçeler, kayalıkları, tepeleri, golleri ve akarsuları ile küçültülmüş bir doğa parçası olarak şekillenmiştir. Batı ve Doğu stillerindeki farklılıklar, estetik güzellik anlayışlarını felsefi açıdan etkilemiştir. Batı'daki biçim simetrik, düzenli ve sıkı-örülül yerleşimleriyle yapay bir güzelliği somutlaştırılmıştır, diklemesine ve kare şeklinde budanmış bitkiler ve çiçekler geometriyi oluşturur. Çin bahçe düzenlemesinde simetriye ya da belirgin kompozisyonlara yer yoktur; bitkilerin, ağaçların ve süslemelerin doğal halleri korunur. Batı'nın bahçe düzenlemesi doğanın eksiklerini gidermeyi amaçlarken, Doğu düzenlemesi bitkilerle yapıların organik bir bütün oluşturmasına gayret eder ve doğayı taklit eden kayalardan akan su yapısı, resim ve şiir sanatına anlamlı bir nitelik sunar. Çin bahçelerinin güzelliğini tam olarak deneyimlemek için, felsefenin doğaya uygulandığını anlamak önemlidir.

Japon Bahçe Sanatı

- Japon bahçeleri, Avrupa'da olduğu gibi lüks göstergesi olarak düşünülmemiştir. Klasik bir Avrupa bahçesinde doğa budanmış ve temizlenmiştir. Avrupa'daki doğaya şekil verme anlayışının aksine, bir Japon Bahçesinde, sembolizm kullanılarak doğanın minyatür kopyaları yaratılmaktadır. Japon bahçelerinde ana kullanım amacı sadece güzel görüntü de değildir. Öncelikli olan ruhun huzur bulacağı bir ortam yaratmaktır.
- Japon bahçesinin ilkel şekli, bir su yüzeyinin ortasındaki adacık üzerinde bulunan bir ağaç ve taşın ibaret bir doğa parçasıdır. Japon Bahçeleri, Çin bahçe sanatının etkisi ile gelişme göstermiştir. Çin'de tapınaklar ve buna bağlı olarak bahçelerinin gelişmesi ise 552 yılında Budizmin gelmesi ile başlamıştır.
- Heian Dönemi (781-1185) bahçeleri Çin bahçe sanatından etkilenerek Pagodalar yapılmış, bahçelerde göletler geniş tutulmuş, adacıklar ile Çin mitolojisindeki turna ve kaplumbağa şeklindeki sembolik kaya düzenlemeleri ile tamamlanmışlardır.
- Kamakura Dönemi (1192-1333); Sadeliği ve gösterişsizliği öğütleyen Zen düşüncesi çok zengin bir manzara resminin gelişmesine yol açmış, bu dönemde bahçeler tuval gibi kullanılmış, aynı zamanda ressam olan birçok din adamı , bu dönemin en önemli bahçe tasarımcısı olmuştur.
- Muso Soseki (1275-1351) din adamları içinde bahçe çalışmalarının öncülerinden sayılmaktadır. M.Soseki, dini yapılarla bağlantılı olarak 50'ye yakın bahçe düzenlemiştir. Bunlar arasında; Zuisenji Bahçesi, Erinji Bahçesi, Rinsenji Bahçesi, Tenryuji Bahçesi, Saihoji Bahçesi gösterilebilir.

Zuihojin Bahçesi (Japonya)

Erinji Bahçesi (Japonya)

Saihoji Bahçesi (Japonya)

Tenryuji Bahçesi (Japonya)

Rinsenji Bahçesi (Japonya)

Saiho-ji tapınağı, kuru bir çağlayan oluşturacak şekilde yatay olarak yerleştirilmiş kayalarla bu dönemdeki **Kare sansui (Kaya Bahçesi)** sanatına ait ilk örneği temsil etmektedir.

Yatay yerleştirilmiş kaya düzenlemeleri Çin bahçe sanatının etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu bahçe yatay kayaların kullanımıyla Çin stili ile Japon Bahçe sanatının bir arada kullanıldığını da göstermektedir.

Muromachi Dönemi (1333-1573); Minimalist **Zen** Bahçe tasarımı aynı şekilde devam etmiştir. Bu döneme ait olan **Kinkakuji/ Altın Köşk Tapınağı**'nın bahçesinde sandal gezintileri için kullanılan büyük bir gölün yanı sıra, turnalar ve kapumbağalar şeklinde düzenlenmiş kayalar da vardır.

Golden Pavilion/ Kinkakuji (Japonya)

Aynı dönemde yapılmış olan **Ryoan-ji Tapınak** bahçesi ise **sansui** stilinde yapılmıştır. Su hissi veren beyaz çakılların içinde düzenlenmiş 15 adet taştan oluşan bu bahçe, tamamen estetik amaçlarla oluşturulan bahçeler ile meditasyon ve aydınlanma için oluşturulan bahçeler arasındaki zıtlığı göstermesi bakımından önemlidir.

Momoyama Dönemi (1603-1868) ; 16.yüzyılın son çeyreği olan Momoyama devri yabancı tesirlerden ayıklanma dönemidir. Tipik özelliği, bir yandan muazzam bir lüks, kendinden emin ve hür bir düşünce diğer taraftan çok ince ve seçkin bir zevki yansıtmaktadır. Bu dönemde saraylar yaptırılmış, çay seremonilerinin gelişmesiyle bunlara **Çay Bahçeleri** eklenmiş, çay evleri yeni tasarım ögesi olmuştur. Çay bahçelerinin yanısıra **Cha niwa** denilen yürüyüş yolları da Japon bahçelerine girmiştir. Bu taşlı ve yosunlu yürüme yollarınının kullanılması, gezinti bahçelerinin ortaya çıkmasına önyak olmuştur.

Daigo-ji tapınak bahçesi

Edo Dönemi (1603-1867) Japonya'nın dış dünya ile ilişkilerini kestiği bir dönemdi. Buna rağmen Japon bahçe sanatı bu dönemde de gelişmeye devam etmiştir. Zig-zag şeklinde yürüyüş yollarının kullanımıyla, **gizle-göster** taktikleri kullanılmış, bahçe içindeki hareket, daha önceki dönemlerde olmayan, sabit bir manzara izleme olayının dışına çıkarılmıştır.

Bahçe estetiği/ **Kirei sabi** bu dönemde ortaya çıkmış, bu anlayışla Heian döneminin zerafeti ile Çay seremonilerinin rustik sadeliğinin kombinasyonu sağlanmıştır.

Bu dönemde ortaya çıkan Shakkei'nin kullanımıyla, bahçe etrafındaki peyzaj ile birlikte ele alınmış, bütünsel bir görsellik sağlanmıştır. Japon bahçeleri ya dini yapıların ya da sarayların bahçeleriydi. Saray bahçelerinin en önemlisi **Katsura İmparatorluk Sarayı/Köşkü'dür.**

Meiji Dönemi: Dış dünyaya uzun bir süre kapalı olan Japonya, 1868'den sonra büyük bir değişim geçirerek, hızla modernize olmaya başladı. Bu süreçte bir çok eski ,özel bahçe terk edilerek yok olmaya bırakıldı. Momoyama ve Edo dönemlerine ait bir çok bahçenin, halka açık parklara dönüştürülmesine yönelik yasa ise 1871'de çıkarıldı

Japonya'nın en ünlü üç bahçesinden biri olan Kenroku-en

Bu dönemde, yeni yapılan bahçelere, modern tasarım anlayışı entegre edilse de , dönemin ilk örneklerinde yeni ve eski tarzları birleştirme gibi bir kaygı yoktur. Zaman ilerledikçe, tasarımlarda modern ve geleneksel tarzlar daha tutarlı bir şekilde birleşmeye başlamıştır.

Günümüz Japon Bahçe sanatı:

Günümüzde, Japon bahçelerinde doğal kayalar yerine, şekil verilmiş taşlar ve beton kullanılmaktadır.

Modern tasarımcılar klasik Japon bahçelerinde görülen doğayı taklit etme yerine, kendilerini ifade edecek tasarımlarda bulunmaktadır. Japon bahçe sanatında artık doğayı kopyalamaktan ziyade, özüne bağlı kalarak onu yeniden yorumlamak söz konusudur. Bu nedenle günümüzdeki yeni yaklaşımlar, Japon bahçe sanatına zarar vermeden, onun daha da zenginleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Kaynakça

- AKDOĞAN G. ;Bahçe ve Peyzaj Sanat Tarihi
- www.gorselsanatlar.org
- tr.wikipedia.org
- www.bahcesel.net
- Arvon, H., 2006. Budacılık Dost kitabevi yayınları